
ISELJAVANJE CRNOGORACA U RUMUNIJU

Božidar Šekularac

In this text the author deals with the immigration of Montenegrins to Romania (Romanian Banat) in the period from the 18th to 20th century. He is emphasising that the Montenegrin immigrants became the connection between two nations and contributed to developing friendships.

Istorijske veze između rumunskog i crnogorskog naroda imaju viševjekovnu tradiciju. U te veze utkana su i iseljavanja Crnogoraca u Rumuniju, direktno, ili su tu ostajali na proputovanju za Rusiju, Ukrajinu i druge evropske zemlje. S druge strane, postojale su značajne rodbinske veze između istaknutih ličnosti dva naroda, o čemu svjedoči i jedno pismo izvjesnog Jaši Panajota iz 1880. godine, upućeno kralju Nikoli, u kome se autor poziva na direktno potomstvo slavne crnogorske dinastije Balšića,¹ što će reći da je sjećanje na Balšiće u Rumuniji bilo živo još u XIX vijeku.

Ipak, mnogo je jasnija i direktnija veza, te prvo zvanično iseljavanje nekog Crnogorca u Rumuniju, ona da je jeromonah Makarije 1496. godine, zajedno sa crnogorskim vladarom Đurđem Crnojevićem, napustio Crnu Goru pod turskom navalom i pošao u Vlašku. Ovamo je pošao jer je za vlaščkog vojvodu

¹ B. Šekularac, Crna Gora u doba Balšića, Cetinje 2011, 296.

Radula bila udata Ana, ćerka Ivana Crnojevića. Tamo je Makarije nastavio štampanje knjiga početkom XVI vijeka, da bi 1525. godine postao mitropolit. O Makariju Crnogorcu rumunski historičari kažu da je, kao njihov mitropolit, pisao hronike od posebne važnosti za istoriju Rumunije.

Početkom XVI vijeka, Radu Veliki, vladar Vlaške, utvrdi štampu sa crnogorskim kaluđerom Makarijem, koji je prije toga štampao knjige u Veneciji i Crnoj Gori. Prva Makarijeva štampana knjiga ovđe bila je *Misal* (liturgijska knjiga), 1508. godine, zatim Oktoih (1510) i Jevanđelje (1512. godine). Treba istaći da su se u štampariji u Trgovištu štampale knjige i za Moldaviju. Kancelarija i crkva su koristile slovenski jezik u Vlaškoj i Moldaviji, a latinski u Transilvaniji.²

Ovaj istaknuti Crnogorac, pisao je i druge knjige od važnosti za istoriju Rumunije i Crne Gore. Posljednji podatak o njemu potiče iz 1533. godine. Da podšetimo, da je Makarije bio prvi crnogorski i južnoslovenski štampar ćirilske knjige. Svoje umijeće naučio u Veneciji, primijenio je u štampariji Crnojevića koja je radila od 1493. do kraja 1496. godine, na Obodu kod Cetinja, iz koje je štampano pet bogoslužbenih knjiga.³

Upravo ova činjenica da je istaknuta crnogorska duhovna ličnost našla utočište u Rumuniji kod svojih rođaka, razlog je i da se drugi ljudi sele za njim. Osim toga, ne treba zanemariti i činjenicu da je značajan dio crnogorskog stanovništva bio vlaškog i romanskog porijekla, bilo da su slavenizirani ili ne, što je ulivalo međusobno povjerenje. Uostalom, nepobitno je dokazano, o čemu i danas svjedoče brojni toponimi, da u cijeloj Crnoj Gori, postoje tragovi Vlaha (vlaha). O tome svjedoče brojni radovi koje smo prezentirali ranije, a najveći doprinos rasvjetljavanju vlaškog prisustva u Crnoj Gori dao je srpski historičar Jovan Erdeljanović u svojim radovima.

² Andrej Ocetea, *Istorija rumunskog naroda*, Novi Sad 1970, 176.

³ *Istorijski leksikon Crne Gore IV*, Podgorica 2006, 848.

Ideju da se pozabavim ovom temom našao sam u jednom tekstu objavljenom u podgoričkom listu „Pobjeda“, pod naslovom „Banatska Crna Gora bez Crnogoraca“. Autor M. Ž. citirajući „Srpski glasnik“ iz 1908. godine konstatuje da tadašnji poslanik srpske radikalne stranke obilazi Banatsku Crnu Goru đe žive doseljenici iz Crne Gore nazivajući ih Srbima, Vlasima, Bunjevcima i Rumunima, ali ne i Crnogorcima. Prema pisanju „Carigradskog glasnika“, od 25. aprila 1908. godine, pod naslovom „Crna Gora u Banatu“, između ostalog se kaže: „Sela u ovom Banatu, čiji su se stanovnici, po predanju, doselili iz Crne Gore, tj. Banatska Crna Gora, nalazi se između Temišvara i Lugoša i ima ova sela: Petrovo selo, Stančevo, Hrnjakovo, Kraljevac, Lukarevac i Rekaš. Stanovnici Rekaša primili su nasilno, za vreme Marije Terezije, katoličku veru, očuvavši srpski jezik, ali su izgubili narodno ime i sad se zovu Bunjevci. U Hrnjakovu je nastalo drugo zlo: sačuvali su pravoslavnu veru, ali su zaboravili srpski jezik i danas govore rumunskim. Međutim, ipak se izdaju za Srbe, a tukli bi se kad im se kaže da su Vlasi. U druga četiri sela očuvan je srpski jezik i ime, a i pravoslavlje“.⁴

Ne ulazeći u ocjenu komentara u „Pobjedi“, a ni u izvještaj poslanika Srpske radikalne stranke u Ugarskom saboru, dr Jovana Manojlovića, za ovu priliku, za nas je važno konstatovati da su crnogorski iseljenici naselili prostor između Temišvara i Lugoša, davši mu ime Crna Gora u Banatu, očuvavši predanje i tradiciju o svom porijeklu, bez obzira što su neki od njih primili katoličku vjeru, a neki zaboravili svoj jezik. Dakle, bilo je to potrebno da bar dvije generacije žive ovđe, da bi zaboravile jezik svojih predaka.

O Crnoj Gori u Banatu nalazimo podatke i u časopisu „Srbobran“ za 1902. godinu. Govori se o pet opština u temišvarskoj dijecezi: Petrovo Selo, Kraljevac, Lukarevac, Stančevo i

⁴ Carigradski glasnik, List za Srbe u Ugarskoj, „Crna Gora u Banatu“, 25. april 1908. godine, 17, 3.

Hrnjakovo, sa četiri hiljade duša. „Ceo taj kraj zove tamošnji narod Crnom Gorom, a sebe Crnogorcima“. Izveštaj o prikupljenim podacima poslao je svještenik iz Hrnjakova Damjan Vojnović, za svih pet mjesta. I on potvrđuje da „tamošnji svet nazivlje sebe Crnogorcima, a kraj, u kome živi Crnom Gorom. U narodu postoji predanje, kao da bi oni bili potomci nekada tamo doseljenih predaka iz prave Crne Gore; i oni to s najvećim ponosom pripovedaju“.

Stari stančevački svještenik Đorđe Petrović takođe je pričao da je od svog oca, popa Vasilija slušao kako su ovdašnji kraj naselili Crnogorci koji su za vrijeme tursko-crnogorskog rata, prije dvjesta godina, pod oružjem iz Crne Gore ovamo došli. Izveštači svoje podatke potvrđuju i time što kažu da je ovdašnjim ljudima, kako sami vele, odijelo crnogorsko. U svečanim prilikama mlađe žene nose kape vezene zlatom i povez od bijelog platna. Najmilije piće im je rakija. Muška i ženska odijela žene same šiju. Prezimena predstavljaju uglavnom patronime: Miletin, Nenadov, Golubov, Ostojin, Stojanov, ali i prezimena tipa: Laušević, Petrović, Vojnović.⁵

Tragajući za uzrocima stalnih iseljavanja crnogorskog stanovništva dolazi se do nekoliko osnovnih uslova. Prije svega, razloge treba tražiti u lošim materijalnim uslovima ratom iscrpljene zemlje, malo plodne zemlje, česte nerodne godine, brz priraštaj stanovništva, slabo razvijena manufakturna proizvodnja, teška nevolja kao što je krvna osveta, epidemije raznih bolesti, samovolja vlasti itd. No, znatno teži razlog bila je nesigurnost življenja u uslovima kada je teritorija Crne Gore bila okupirana – na Primorju od Mlečana, Austrougara, Francuza, a u unutrašnjosti od Turaka, tako da je opstajalo samo državno jezgro sa Cetinjem, kao centrom. U takvim uslovima glad je bila česta pojava, što se vidi i iz pisma crnogorskog vladara i vladike Petra

⁵ Crna Gora u Banatu, Srbobran: Narodni srpski kalendar za godinu 1902, 10, 42-51.

I 1822. u kojem kaže: „da je bijedni narod prinuđen od velika glada i tjesnoće rasijati se kuda koji može“. ⁶ Stalni sukobi s Turcima poslije kojih je ostajala pustoš i opšta nesigurnost stanovništva, svakako su uticali na stalno iseljavanje, posebno na граничном području. To svjedoči i vladika Petar II Njegoš, koji kaže: „Kaži što bi zbilja, Crnogorci, stiješnjeni vragom i đavolom, da krvljenjem i strašnim žrtvama ne žive i ne broje dane“. ⁷

Potvrđeno je da Crnogorci još od XV vijeka traže sebi uslove za opstanak na drugoj strani, kako je vrijeme prolazilo u sve većem broju. U početku su to bile zemlje: Napuljska kraljevina, Dalmacija, zemlje pod Austrijom, Bugarska, Rusija, Ukrajina, Rumunija, a kasnije najčešće Srbija. Crnogorci su putovali u tursku i mletačku teritoriju, bez ikakvih isprava, pa su se otuda prebacivali u druge zemlje sve do kraja XVIII vijeka. U XIX vijeku vrše se organizovana i planska iseljavanja u razne zemlje. ⁸

Zabilježene su brojne kolonije crnogorskih iseljenika u raznim zemljama od kraja XVI vijeka pa sve do Prvog svjetskog rata. Jedna od tih kolonija svakako je bila ova o kojoj je već bilo riječi u Rumuniji, u Banatu, između Temišvara i Lugoša.

Veliki broj istaknutih iseljenika i radnika Crnogoraca živio je i radio u Turskoj, naročito u Istanbulu, koji su imali svoje starije koje su se brinule za što bolji status Crnogoraca u Turskoj, ali su nastojali da pridobiju simpatije političkih faktora većih evropskih zemalja. Ovi sposobni, autoritativni ljudi bili su neprekidno prisutni kod crnogorskih radnika u Carigradu, ali su oni bili neophodni i za Crnogorce u drugim krajevima carevine, za one koji su radili u Bugarskoj, Rumuniji i drugim zemljama ovog dijela Evrope i Azije. ⁹

⁶ Zapisi I, Cetinje 1928, 234.

⁷ P. P. Njegoš, „Šćepan Mali“, Prosveta 1952, 97.

⁸ Državni Arhiv Crne Gore, MID, 1889, 1085.

⁹ Đ. Pejović, Iseljavanje Crnogoraca u XIX vijeku, Titograd 1962, 191.

Sedamdesetih godina XIX vijeka, kada se Crna Gora borila za međunarodno priznanje, prije svega je nastojala da se izbori za osnivanje crnogorskog poslanstva u Carigradu. U početku je to nailazilo na tursko odbijanje sa obrazloženjem da Crnogorce i njihove interese štite turski zakoni. Ipak, krajem 1873. godine je odlučeno da crnogorski predstavnik bude u rangu agenta Srbije i Rumunije. Potom Senat obavještava Crnogorce da je predstavnik u Carigradu kapetan za sve radnike od „Bosfora do Crvenog mora“.¹⁰

I pored svih napora crnogorskih gospodara Crna Gora se nije mogla spasiti od čestih i nerodnih godina. Zbog toga je, sredinom XVIII vijeka, na preseljavanju Crnogoraca u Rusiju i druge zemlje, radio mitropolit Vasilije, ali se oko toga najviše radilo za vrijeme vladavine Petra I. Nekoliko uzastopnih godina bilo je nerodno, da je „umrlo mnogo čeljadi od gladi“. To su bile godine između 1817. i 1824, kada je krenulo na put nekoliko stotina duša, „ali su se zbog raznih intriga morali povratiti“.¹¹

Iz Crne Gore je bila pripremljena još jedna seoba Crnogoraca u Banat, o čemu svjedoče dokumenta iz Državnog arhiva na Cetinju. To je bilo 1822. godine, iz Bajica pored Cetinja, o čemu svjedoči pismo mitropolita Petra I, od 08. avgusta iste godine, kotorskom poglavaru, izvještavajući ga da su kod njega bili glavari sela Bajica, „u koje imade 116 kućah, moleći da ih otpravim“ u druga mjesta zbog gladi.

Austrijske vlasti su odgovorile tek 25. novembra 1823. godine, kada kotorski poglavar izvještava Petra I, da je Guberan udovoljio vladicinoj molbi i „iste sto familijat bit će primjene u Banat, u Ungriju, gdje carstvuje vostočnoje hristijanskoje ispovedanije“. Međutim, pored izvještaja o odobrenju preseljenja,

¹⁰ Državni muzej Cetinje, Knjaz Nikola 1873, 2464, 2456; DMC – Senat, 1875, 12.

¹¹ L. Popović, Seoba Crnogoraca u doba Vladike Petra I, Almanah „Južnjak“, Cetinje 1926, 32.

crnogorske familije su tražile da budu snabdjevene potrebnim putnim troškom i da, po dolasku u novo naselje „budu u sastojanju dobavit živinčad trebujuštu i halate zamalske“ (da dobiju potrebnu stoku i kuće). Mitropolit Petar je naredio da se prikupе traženi podaci o preseljenicima jer je vidio da među onima koji žele preseljenje u Banat ima i nekoliko „koji se boje poći, budući se pod proces nahode“.

Broj preseljenih u Banat bio je dosta velik, jer po jednoj statistici, u Crnoj Gori četvrte decenije XIX vijeka „jedna familija se sastoji iz 10-15 čeljadi“.¹²

Postoji jedno pismo kotorskog poglavara Petru I, od 02. jula 1824. godine, u kojem se govori oko preseljenja nekoliko stotina stanovnika u Banat.¹³

Sedamdesetih i osamdesetih godina XIX vijeka bilo je dosta Crnogoraca u Bugarskoj koje su štitile ruske diplomate.¹⁴ Pod rukovodstvom bugarskog revolucionara Hrista Boteva, u ustanuku je učestvovao i jedan Crnogorac, zajedno sa Bugarima koji su u aprilu 1876. godine priješli iz Rumunije u Bugarsku.¹⁵

Istih godina radio je značajan broj Crnogoraca u Rumuniji – u Sulini, Brajili, na željezničkoj trasi u Vlaškoj, Bukureštu. Njihove interese zastupao je crnogorski predstavnik u Carigradu. U Vlašku je 1859. godine otišlo nekoliko Crnogoraca, a 1868. do 1878, njih 15, gotovo svake godine po nekoliko, najviše iz Katunske i Riječke nahije.¹⁶ Neki od njih su tamo i ostali.

Početkom septembra 1885. godine izbijanjem događaja povodom tzv. Plovdivskog prevrata, nastalo je teško stanje za ranije

¹² Zapisi, sv. za februar 1938, 88.

¹³ R. Dragičević, Pokušaj seobe Crnogoraca u Banat za vrijeme mitropolita Petra I, Zapisi XI, 1938, 5, 277-282.

¹⁴ DMC, Senat 1874, 21.

¹⁵ R. Dragičević, prikaz, Istorija Bugarske I, Moskva 1954, IZ 1954, 657.

¹⁶ DMC, knj. Pasoša 1853-60; DACG, knj. Pasoša 1866-2, 1869-1.

naseljene Crnogorce u Bugarskoj tako da su tek naseljene porodice morale 1886. godine, naročito nakon srpsko-bugarskog rata, da se ponovo sele. Dio njih priješao je tada u Rumuniju dijelom i radi zarade (među njima i majka s petoro dece, koja je bila doseljena još 1881. godine).

Zabilježena je grupa radnika Crnogoraca koja je 1891. godine radila na pruzi Sofija ka Rumuniji, u raznim mjestima.¹⁷

No, najviše Crnogoraca je išlo u Rumuniju radi zarade, prije rata 1876-1878. godine. Punu podršku im je pružao ruski konzul u Konstanci, još od februara 1866. godine. O tome svjedoče pasoške knjige između 1879-81. godine, đe su registrovani grupni odlasci Crnogoraca u Austriju i Vlašku. Samo u toku 1880-te u ove zemlje pošlo ih je 39. Postoje i zvanični dokazi dvije Vlade (ruske i crnogorske), o pravu predavljanja crnogorskih državljana u Rumuniji od marta 1879. godine. Naseljene porodice Crnogoraca u Srbiji, od 1881. bile su primorane da se ise u Vlašku, nakon pokušaja atentata na Milana Obrenovića. Iz Crne Gore u Rumuniju sele se porodice u vrijeme zategnutih odnosa između Srbije i Crne Gore 1887. godine.

Česte seobe crnogorskih građana u Rumuniju počele su da slabe poslije 1882-1897. godine jer se stvaraju mogućnosti zarade u drugim zemljama. Prema prepisci iz ovih godina navode se podaci o Crnogorcima „koih v Rumynii proživajet ne malo“.¹⁸

Znatan broj Crnogoraca je prelazio iz Grčke i Turske u Rumuniju 1905. godine, odnosno za period od 1893. do 1905. godine, ovamo ih je došlo 490.¹⁹ Posebne zasluge za kontakte sa rumunskim vlastima imao je crnogorski poslanik u Carigradu Mitar Bakić, obezbjeđujući zaradu velikom broju crnogorskih radnika u Rumuniji, snabdijevajući ih putnim ispravama.

¹⁷ Đ. Pejović, n. dj. 324-325.

¹⁸ DMU, PS 1891, 37.

¹⁹ DACG, Ministarstvo inostranih djela, knj. Pasoša, 33.

Tako je 1897. godine, jedno francusko preduzeće odjednom zaposlilo 100 radnika na izgradnji pristaništa u Konstanci. Od 1897. do 1900-te, samo preko Carigrada, priješla su u Rumuniju 222 radnika iz Crne Gore, najviše iz Crmnice, Ljubotinja, Ceklina i Katunske nahije. Ovo su podaci iz pasoških knjiga, ali je bilo i onih koji nijesu registrovani jer je u jesen 1899. godine na izgradnji pristaništa u Konstanci ostalo bez posla više od 400 Crnogoraca, koji su posredovanjem ruskog konzula upućeni u Bugarsku i Carigrad. No, seobe u Rumuniju nijesu stale, jer je 1901. godine iseljeno u Rumuniju novih 32 Crnogorca. Velika ekonomska kriza u Rumuniji teško je pogodila crnogorske iseljenike, najbrojnije radnike „na zemljanim radovima.“ Ipak, iseljavanje Crnogoraca u Rumuniju ne prestaje, jer ih je iz Carigrada 1903. godine tamo priješlo 71, a iz Crne Gore 17 Crnogoraca. Naredne 1904. godine, nakon oporavka privrede u Rumuniji, iz Carigrada ih je došlo 44, a iz Crne Gore direktno 691, u grupama, obično do kraja maja. Iseljenici su bili iz cijele Crne Gore – centralnog dijela, primorja, ševera. Međutim, mnogi su iz Rumunije nastavljali dalje u druge zemlje, u Rusiju ili na zapad. Ruski konzul u Bukureštu 1906. javlja da mu u Rumuniji veliku brigu zadaju mnogobrojni Crnogorci koji žive ovđe. Među njima je bilo i onih sa više članova porodice. Izdavanje pasoša za Rumuniju nije prestajalo sve do 1914. godine.²⁰

Postoje podaci o Crnogorcima koji su radili kod veleposjednika i u drugim mjestima u Rumuniji, u Turn-Severinu, u Sulinu, Dragičeni, na Dunavu kao mornari, na željeznici blizu Ismailjija, na putevima u Rimniku i Krajovi, u Brailu, Valcei i Moldaviji. Čak se pominju Crnogorci na radovima u selima i zaseocima, ali i na raznim poslovima u Bukureštu.²¹

Interesantno je da je Crnogorce u Rumuniji predstavljalo rusko poslanstvo o čemu su redovno obavještavane rumunske

²⁰ Đ. Pejović, n. dj. 328-330.

²¹ DACG, MID 1886, 397; MID 1910, III, 656.

vlasti. Na isti način rješavana su sva pitanja kod crnogorske vlade na Cetinju (izdavanje pasoša i viza, davanje novčane pomoći i sl.) Čak je dolazilo i do organizovanog odlaska na rad u Rumuniju, tako da su iseljenici ovamo odmah dobijali posao. Rumunske vlasti su imale razumijevanja pa su čak besplatno vizirale pasoše Crnogorcima.

Prvi Crnogorski konzulat pominje se u Rumuniji tek 1910. godine u Braili.

Crnogorci su u Rumuniji najčešće radili u društvu sa Make-doncima i od njih su ponekad posuđivali i novac. Velike zasluge za poboljšanje statusa Crnogoraca u Bukureštu imao je generalni inspektor rumunskih željeznica Romnićeau, koji je uspio da uposli sve Crnogorce u Bukureštu, te da obezbijedi da im se daju nadnice kao Italijanima, što je bilo značajno više nego do tada, zbog čega ga je 380 radnika 1898. godine predlagalo za odlikovanje.²²

Naročito intenzivno iseljavanje Crnogoraca bilo je krajem XIX i početkom XX vijeka, tako da je za 8 godina, uključujući 1905. iseljeno 4.217 Crnogoraca, od čega u Rumuniju 490. Crnogorci su ostajali u Rumuniji čak i kada su ostajali bez posla i mogli da se ise u Ameriku, kao što je to bio slučaj 1904. godine.²³

Zanimljivo je ovđe zabilježiti da je bilo zloupotrebe iseljenih Crnogoraca u nekim krajevima Srbije, đe je srpska vlada davala preporuke da se Crnogorci naseljavaju „blizu Vlaha i Rumuna, đe bi se dosta brzo vršila asimilacija starog elementa“.²⁴

Prema pregledu iseljavanja Crnogoraca koje je dao dr Đ. Pejović 1962. godine, ustanovljen je broj iseljenih Crnogoraca za svaku godinu od 1879. godine pa do Balkanskih ratova. Ovđe ćemo navesti samo one brojke koje se odnose na Vlašku i Rumuniju. U 1879. godini – 15; 1880 – 10; 1881 – u Bugarsku,

²² Đ. Pejović, n. dj. 331.

²³ Đ. Pejović, n. dj., 341, 347.

²⁴ Đ. Pejović, n. dj., 436.

Rumuniju, Rusiju i Makedoniju 2.577 članova, itd. Najviše ih je iseljeno u Rumuniju 1904. godine – 124 za prva četiri mjeseca, dok je do kraja godine ovđe došlo još 567 iseljenika.²⁵

Postavlja se pitanje što je uslovalo ovako često i brojno iseljavanje Crnogoraca u Rumuniju i druge zemlje. Jedan od glavnih razloga je svakako potraga za boljim životom i zaradom, siromaštvo stanovništva Crne Gore zbog zemlje iscrpljene ratovima i nedostatka obradive zemlje.

Prodor zapadnoevropskog kapitala, naročito francuskog, određivao je pravce kretanja crnogorskih iseljenika prema drugim zemljama. Najčešće su to bile Grčka, Bugarska, Srbija i Rumunija, u vrijeme turske okupacije Carigrad, ali i Bliski istok, pa čak i severna Afrika.

Postoje cijele zbirke dokumenata o iseljavanju Crnogoraca u Rusiju u XVIII vijeku, kada je sredinom ovoga vijeka bila formirana i Crnogorska komisija da prima doseljenike iz Crne Gore. Komisija je 1757. godine primila oko 1000 doseljenika iz balkanskih slovenskih zemalja, naravno i Crnogoraca i Vlaha.²⁶ Dio ovih iseljenika usput je ostajao i u Rumuniji.

Crnogorskih iseljenika u Ukrajinu i Rumuniju u XVIII vijeku bilo je toliko da je zapadno od Novomirgoroda podignuta oblast Černogorija. U izvorima se govori da su ovđe Crnogorci došli iz Turske. Ovaj naziv se zadržao do danas.²⁷

Iseljavanje Crnogoraca u XVIII vijeku u istočnoevropske zemlje organizovao je crnogorski vladika Vasilije Petrović. Ova iseljavanja pomagala je i saglasnost Venecije da preko njenih luka mogu prelaziti crnogorski iseljenici.²⁸

²⁵ Đ. Pejović, n. dj. 444-449.

²⁶ O. M. Posunjk, Istorija Nove Srbije i Slaveno-Srbije, Novi Sad, 2002, 31.

²⁷ Lj. Cerović, Srbi u Ukrajini, Novi Sad, 2002, 108.

²⁸ Lj. Cerović, n. dj., 115.

Interesantno je zapaziti da su iseljenici iz Crne Gore u XVIII vijeku doselivši se u nove krajeve često uzimani u vojnu službu na granicama, a među njima je bilo Vlaha, Albanaca, Bugara...²⁹

Glavna stanica za iseljavanje Crnogoraca na ove strane bila je Odesa, odakle su se selili dalje. Veliki broj je ostajao i u okolini Odese da je čak jedno naselje nazvano Černogorija. Za seobe početkom XIX vijeka zalagao se i sam vladika i vladar Petar I Petrović Njegoš, preko ruskog ambasadora u Carigradu.

Iseljeni Crnogorci su se u novim zavičajima borili da očuvaju svoj nacionalni identitet o čemu svjedoče i nazivi Crna Gora u rumunskom Banatu i u Ukrajini. Međutim, okolnosti i vrijeme učinili su svoje, pa je veliki dio njih asimiliran u Rumune i Ukrajince.³⁰

Crnogorski iseljenici su pristizali u Rumuniju svakako najviše u vrijeme kada je u Rumuniji donešen Zakon o poljoprivredi, 1. marta 1867. godine, nakon čega je došlo do značajnog oporavka rumunske privrede. Broj industrijskih preduzeća porastao je u razdoblju od 1866. do 1878. godine za dva i po puta. U tom periodu izgrađeni su kilometri željezničkih pruga,³¹ na kojima su radili i brojni crnogorski iseljenici.

Iz svega iznesenog sam po sebi se nameće zaključak da prijateljstvo rumunskog i crnogorskog naroda ima dugu tradiciju, čemu su doprinijeli i brojni crnogorski iseljenici koji su ovde našli utočište i time postali spona između dva naroda do dana današnjeg.

²⁹ Lj. Cerović, n. dj., 186.

³⁰ Lj. Cerović, n. dj., 299-303.

³¹ A. Ocetea, Istorija rumunskog naroda, Novi Sad, 1970, 251-252.